

Nr 55.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1942 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga.

(1:a avd.)

I propositionen nr 79 har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 6 februari 1942, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll anförts.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen 1941: 270 i ämnet framlagda förslag godkände riksdagen (skrivelse nr 366) de grunder för långtidstillägg för vissa värnpliktiga, vilka innefattades i ett vid det propositionen bilagda statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 maj 1941 fogat kungörelseförslag. Kungl. Maj:t utfärdade den 28 juni 1941, med giltighet från och med den 1 juli samma år, kungörelse i ämnet (Sv. förf.-saml. 1941: 506) av i allt väsentligt samma lydelse som nämnda kungörelseförslag.

Enligt 1 § i nämnda kungörelse äger värnpliktig, som uppbär krigsavlöning och som efter den 2 september 1939 mot åtnjutande av värnplikts avlöningsförmåner fullgjort sammanlagt 360 dagars tjänstgöring enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, för tjänstgöringstid därutöver, som infaller efter den 1 juli 1941, åtnjuta långtidstillägg med 30 kronor i månaden eller, för kortare tjänstgöringstid än en månad, en krona om dagen (i stället för nämnda lagrum i 1936 års värnpliktslag gäller nu 28 § 1 mom. nya värnpliktslagen, vartill i det följande hänvisas). Från rätten till långtidstillägg äro undantagna samvetsömna värnpliktiga. Därjämte är beträffande värnpliktiga, tillhörande årsklass 1939 (årsgrupp 1940) eller yngre årsklass (-grupp), sådana föreskrifter meddelade att de först sedan de tjänstgjort en tid, motsvarande dem åliggande fredstjänstgöring, få börja tillgodoräkna tjänstgöring såsom kvalifikationstid för långtidstillägg. I 2 § stadgas, att värnpliktig, som blivit berättigad till långtidstillägg och därefter vinner anställning såsom frivillig, skall vara bibehållen vid sin rätt till tillägg. Närmare bestämmelser angående tillämpningen av kungörelsen ha med stöd av 5 § de centrala förvaltningsmyndigheterna utfärdat var för sitt verksamhetsområde.

I skrivelse den 9 oktober 1941 till chefen för försvarsdepartementet har överbefälhavaren över rikets försvarskrafter anmält, att det hos myndigheter,

som ha att handlägga ärenden angående långtidstillägg, rådde osäkerhet i fråga om rätt till dylik förmån för viss frivilligt tjänstgörande personal, samt hemställt, att i anledning därav förtydligande bestämmelser måtte utfärdas. Den frivilliga personal, som överbefälhavaren därvid åsyftat, är värnpliktiga, som efter eget åtagande tjänstgöra vid eget förband, medan detta ligger i fältdepå, värnpliktiga, som frivilligt tjänstgöra vid luftbevakningen men tillhöra annat förband, samt personer, som, sedan de upphört att vara värnpliktiga, taga anställning såsom krigsfrivilliga.

I fråga om nämnda värnpliktiga gäller spørsmålet, huruvida den frivilliga tjänstgöringen må tillgodoräknas såsom kvalifikationstid för erhållande av långtidstillägg. För egen del anser överbefälhavaren att sådant tillgodoräkande bör få ske beträffande båda de nämnda kategorierna värnpliktiga.

I ärendet hava utlåtanden avgivits av *försvarsväsendets lönenämnd* den 20 november 1941 samt av *arméförvaltningens civila departement*, *marinförvaltningen* och *flygförvaltningen* gemensamt den 23 januari 1942.

Efter att hava redogjort för innehållet i nämnda utlåtanden har *departementschefen* för egen del i ärendet anfört följande.

Såsom av det anförda framgår har det vid tillämpningen av de av riksdagen godkända grunderna för långtidstillägg visat sig råda viss tvekan om i vad mån desamma äga avseende å frivilligt tjänstgörande personal. Sålunda har fråga uppkommit, huruvida tjänstgöring, som värnpliktig efter eget åtagande fullgör vid eget förband, medan detta ligger i fältdepå, eller vid luftbevakningen, oaktat han tillhör annat förband, må räknas såsom kvalifikationstid för erhållande av långtidstillägg. Vidare råder ovisshet huruvida långtidstillägg bör utgå till person, som, sedan han upphört att vara värnpliktig, vunnit anställning såsom krigsfrivillig. Därjämte har ifrågasatts, huruvida det för att frivillig skall kunna komma i åtnjutande av långtidstillägg erfordras, att han efter den 1 juli 1941, från och med vilken dag långtidstillägg tidigast börjat löpa, haft rätt att uppbära tillägg. Härutöver ha arméförvaltningens civila departement och marinförvaltningen i sitt i ärendet avgivna utlåtande pekat på ytterligare en personalgrupp, vars rätt till tillägg kunde ifrågasättas, nämligen officers- och reservofficersaspiranter samt kadetter vid marinen.

Av vad jag vid framläggandet av propositionen 1941: 270 anförde till statsrådsprotokollet framgår, att syftet med långtidstillägget varit att genom förbättrade ekonomiska förmåner bereda de värnpliktiga, vilka nödgas fullgöra beredskapstjänstgöring under mera avsevärd tid, en viss kompensation för de olägenheter och uppoffringar, som den långa tjänstgöringstiden medför. Därav följer, att avsikten icke varit, att någon form av frivillig tjänstgöring skulle få inräknas i de 360 dagars beredskapstjänstgöring, som skall hava fullgjorts, innan tillägg kan börja utgå. Med det sålunda angivna syftet låter sig heller icke förena, att långtidstillägg skulle kunna utgå till officers- och reservofficersaspiranter samt kadetter vid marinen; någon anledning att kompensera dessa personalkategorier för den längre tjänstgöringstid de i utbildnings-syfte underkasta sig förefinnes uppenbarligen icke.

Vad vidare beträffar de av överbefälhavaren angivna fallen av tveksamhet vid tolkningen av kungörelsens 2 § torde, vid det förhållandet, att kungörelsen allenast har avseende å värnpliktiga, en person, som sedan han upphört att vara värnpliktig vunnit anställning såsom frivillig, icke kunna åberopa nämnda paragraf till stöd för något anspråk på långtidstillägg. — Någon an-

ledning att i uttrycket »blivit berättigad» i kungörelsens 2 § inlägga större krav än att villkoren i 1 § skola vara uppfyllda föreligger enligt min mening icke.

Emellertid finner jag anledning föreligga att i vissa hänseenden tillmötesgå de enligt det föregående av överbefälhavaren framställda förslagen.

Överbefälhavaren har ansett starka skäl tala för att värnpliktiga, vilka efter eget åtagande tjänstgöra vid eget förband, medan detta ligger i fältdepå, skola få räkna denna tjänstgöring såsom kvalifikationstid. Särskilt har härvid framhållits, att tjänstgöringen, även där dess frivilliga karaktär verkligen kan otvivelaktigt konstateras, endast är skenbart frivillig, när den värnpliktige, därest han icke anmält sig till viss tjänstgöringstid, i regel skulle senare blivit inbeordrad. På grund av vad sålunda och i övrigt i denna del i ärendet anförts vill jag icke motsätta mig, att tjänstgöring, som värnpliktig efter eget åtagande fullgör vid eget förband, medan detta ligger i fältdepå, får räknas denn värnpliktige till godo såsom kvalifikationstid för erhållande av långtidstillägg. Detta medgivande torde böra gälla all tjänstgöring, som värnpliktig efter eget åtagande fullgör vid förband, som han tillhör. Därest vad nu föreslagits i fråga om rätt till tillgodoräkning av tjänstgöringstid vinner bifall, torde jämväl böra stadgas, att tillägg, vartill någon med tillämpning av dessa ändrade grunder bliver berättigad, må utgå jämväl för tid före de ändrade bestämmelsernas ikraftträdande.

I fråga om den andra kategorien värnpliktiga, som överbefälhavaren i sin framställning omnämnt: de som, ehuru tillhörande annat förband, frivilligt tjänstgöra vid luftbevakningen — med dessa torde för övrigt böra jämföras alla värnpliktiga, som efter eget åtagande tjänstgöra vid annat förband än det de tillhöra — föreligga icke de skäl att låta räkna fullgjord tjänstgöring såsom kvalifikationstid för långtidstillägg som, enligt vad i det föregående anförts, kunna åberopas beträffande värnpliktiga, vilka frivilligt tjänstgöra vid eget förband. Icke heller förefinnes ur militär synpunkt anledning att genom utfästande av höjda löneförmåner stimulera värnpliktiga att taga frivillig anställning vid ett främmande förband. Här ifrågasvarande tjänstgöring bör därför icke få räknas den frivilligt tjänstgörande till godo såsom kvalifikationstid för erhållande av tillägg. Skulle emellertid vid beräkning av kvalifikationstid i något fall hänsyn redan ha tagits till frivilligt tjänstgöring av nu ifrågasvarande slag och långtidstillägg i anledning därav redan ha börjat utgå, bör rätten till dylikt tillägg icke fräntagas vederbörande. Att värnpliktig, som frivilligt tjänstgör vid annat förband än sitt eget, är berättigad att för denna tjänstgöring uppbära långtidstillägg, därest han före anställningen såsom frivillig i vederbörlig ordning blivit berättigad till tillägg, följer av 2 § kungörelsen.

Den princip, som kan sägas ligga till grund för stadgandet i 2 § kungörelsen, att personal, som redan gjort sig berättigad till långtidstillägg, icke skall fräntagas denna förmån vid fortsatt tjänstgöring, synes mig böra föranleda ett tillmötesgående av överbefälhavarens önskemål, att person, som, sedan han upphört att vara värnpliktig, tagit anställning såsom krigsfrivillig, skall vara bibehållen vid den rätt till långtidstillägg, han såsom värnpliktig förvärvat.

Därest riksdagen ej har något att erinra mot vad av mig nu anförts, torde bestämmelser böra meddelas i huvudsaklig överensstämmelse med vad nedan anges:

a) Vid beräkning av den i 1 § kungörelsen omnämnda tjänstgöringstiden om 360 dagar tages hänsyn jämväl till tjänstgöring, som värnpliktig efter eget åtagande fullgjort vid det förband han tillhör.

b) Långtidstillägg, vartill någon med tillämpning av bestämmelsen under a) bliver berättigad, utgår jämväl för tid före bestämmelsens ikraftträdande.

c) Tjänstgöring, som värnpliktig efter eget åtagande fullgör vid annat förband än det han tillhör, må icke räknas honom tillgodo såsom kvalifikationstid för erhållande av tillägg. Därest vid tidpunkten för de ändrade bestämmelsernas ikraftträdande sådant tillgodoräknande redan i något fall skett, skall dock vederbörande äga att jämväl i fortsättningen uppbära det tillägg, han med tillämpning av sådan beräkningsgrund redan börjat uppbära.

d) Nu gällande bestämmelser bliva icke tillämpliga på sådana värnpliktiga, som undergå utbildning till fast anställning vid krigsmakten, såsom officers- och reservofficersaspiranter samt kadetter vid marinen.

e) Bestämmelserna i 2 § kungörelsen bliva tillämpliga jämväl på krigsfrivilliga, som upphört att vara värnpliktiga.

I samband med meddelandet av ifrågavarande bestämmelser torde självfallet få vidtagas de jämkningar i övrigt i gällande föreskrifter, som härav föranledas, och meddelas de närmare anvisningar, som kunna finnas påkallade.

Enligt vad jag under hand inhämtat är det antagligt, att den genom särskilda sakkunniga pågående översynen av gällande bestämmelser om krigsfamiljebidrag kan komma att utmyнна i förslag om ersättande av långtidstilläggen med annan form av compensation från statens sida för förlängd tjänstgöring inom försvarsväsendet. Härvid torde även frågan om den frivilliga tjänstgöringens tillgodoräknande upptagas till prövning. Med hänsyn härtill torde vad av mig nu föreslagits få betraktas som en provisorisk reglering på detta område i avbidan på den mer allmänna bedömning, som i nyssnämnda sammanhang torde komma att ske. Att låta med frågans prövning i sin helhet anstå tills ifrågavarande översyn slutförts har icke synt mig lämpligt. Ur olika synpunkter är det av vikt, att en klarare avgränsning av de nuvarande bestämmelsernas giltighetsområde så snart som möjligt kommer till stånd.

På av departementschefen anförda skäl finner sig utskottet böra tillstyrka, att såsom kvalifikationstid för erhållande av långtidstillägg bör få räknas värnpliktig till godo tjänstgöring, som han efter eget åtagande fullgör vid eget förband, ävensom att personer, som, sedan de upphört att vara värnpliktiga, tagit anställning såsom krigsfrivilliga, böra få bibehållas vid den rätt till långtidstillägg, de såsom värnpliktiga förvärvat. Däremot anser utskottet i likhet med departementschefen, att tjänstgöring, som värnpliktig efter eget åtagande fullgjort vid annat förband än det han tillhör, icke bör få räknas honom till godo såsom kvalifikationstid för erhållande av tillägg.

Utskottet.

Då utskottet lämnat utan erinran vad departementschefen jämväl i övrigt föreslagit och anfört hemställer utskottet,

att riksdagen må bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa ändrade grunder för långtidstillägg åt vissa värnpliktiga i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 6 februari 1942 anförts.

Stockholm den 20 mars 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 50.